

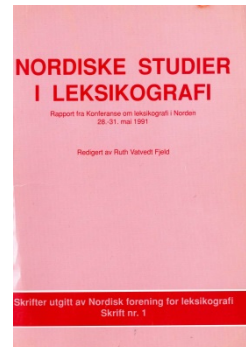
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Brugerundersøgelse vedrørende oversættelse af fagtekst

Forfatter: Grete Duvå, Anna-Lise Laursen og Lisbet Maidahl

Kilde: Nordiske studier i leksikografi 1, 1992, s. 105-136
Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, 28.-31. mai 1991

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Grete Duvå, Anna-Lise Laursen, Lisbet Maidahl

Brugerundersøgelse vedrørende oversættelse af fagtekst

Som første fase i et leksikografisk projekt, der gennemføres på Handelshøjskolen i Århus, er der foretaget en undersøgelse, der fokuserer på brugen af ordbøger. Undersøgelsens formål har været at kortlægge de problemer, som opstår under oversættelse af fagtekster, at få viden om, hvordan oversætteren løser problemerne, og hvilke hjælpemidler vedkommende benytter sig af. Informanterne er sprogstuderende, økonomistuderende og professionelle oversættere fordelt på sprogene fransk, spansk og tysk. Informanterne har i protokolform beskrevet problemer og løsninger, og på basis af deres oplysninger er der foretaget en analyse af brugerstrategierne og en typologisering af problemerne. Resultatet af analysen kan betragtes som et forslag til en forbedring af den eksisterende tosproglige fagleksikografi.

1. del:

Lisbet Maidahl

Analyse af brugerundersøgelsen med tysk som målsprog

1 Baggrund for undersøgelsen

Fra 1990 til 1993 gennemføres i Danmark projektet "Oversættelse af fagsproglige tekster" som et samarbejde mellem handelshøjskolerne i København og Århus, universiteterne i København og Århus, Danmarks Lærerhøjskole og Eurotra, finansieret af det Humanistiske Forskningsråd. Inden for rammerne af dette projekt beskæftiger vi os på Handelshøjskolen i Århus med oversættelsesorienteret leksikografi og har i den forbindelse gennemført en brugerundersøgelse vedrørende oversættelse af fagtekster for at få et nøjere kendskab til problemerne under oversættelsesprocessen, fremgangsmåden ved problemløsningen og hjælpemidlernes art og ydeevne i denne sammenhæng.

Projektet på Handelshøjskolen i Århus falder naturligt ind i den udvikling, der i løbet af de seneste år er sket på det leksikografiske område, hvor der sideløbende med den hidtidige interesse for almensproglige ordbøger har vist sig en begyndende interesse for fagsproglig leksikografi, hvilket har bevirket, at der er ved at udvikle sig en gren inden for den traditionelle leksikografi, hvis tyngdepunkt er fagsproget. Da fagsprog stiller andre krav til ordbøger end almensproget, må denne særlige fagleksikografi formodes at udvikle teorier, der tilgodeser disse specifikke krav, som naturligvis bør afspejle ordbogsbrugerens behov.

Men hvori består disse behov? Udgangspunktet for bilingual fagsproglig leksikografisk forskning må være en viden om fagoversætterens problemer og behov, og på denne baggrund tager vores brugerundersøgelse direkte sigte på at belyse oversætterens brug af hjælpemidler.

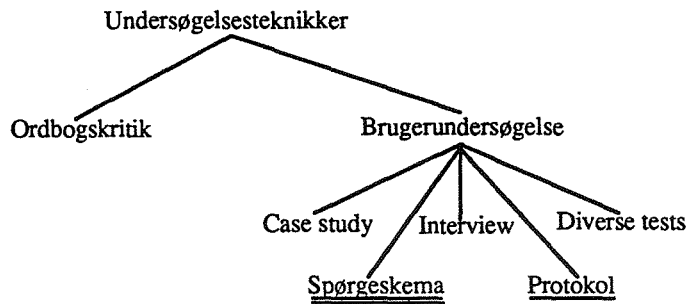
Det overordnede formål med undersøgelsen er på basis af det empiriske materiale at foretage en analyse af fagoversætterens søgestrategier og problemregistreringer og anvende resultaterne heraf til udarbejdelse af et koncept til principperne for en ideel fagordbog inden for økonomisk sprog idet undersøgelsens fagområde er økonomi inden for sprogene fransk, spansk og tysk.

Under projektet er der desuden gennemført brugerundersøgelser for fagområderne teknik og jura inden for sprogene spansk, engelsk og tysk med en informantgruppetørrelse på ca. 10 til 20 personer.

2 Brugerundersøgelsen

Før gennemførelsen af undersøgelsen har en afvejning af forskellige undersøgelsesteknikker i relation til undersøgelsesformålet været nødvendig.

Nedenstående oversigt over forskellige undersøgelsesteknikker skal illustrere mulige fremgangsmåder.

Figur 1

I størstedelen af undersøgelser af ordbogsbrugere arbejdes der med spørgeskemaet, eventuelt i kombination med andre metoder. Af de senere undersøgelser, der har valgt spørgeskemaet, kan henvises til Ripfel (1989), Benbow et al. (1990) eller Bogaards (1990), mens kun få, bl.a. Wiegand (1985) og Neubauer (1987), har baseret deres undersøgelse på protokolmetoden. Ripfel/Wiegand (1988) giver en kommenteret oversigt over de hidtil gennemførte undersøgelser, på samme måde Diab (1990), hvor oversigten suppleres med en kritisk vurdering af de mulige metoder.

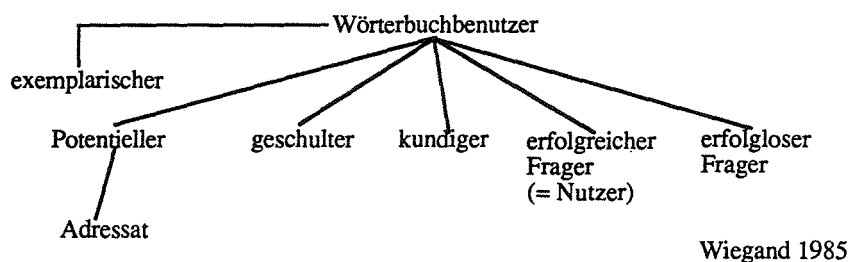
Vi har valgt protokolmetoden

- 1) for at undgå at styre besvarelsenerne
- 2) for at komme så tæt som muligt på en "naturlig" oversættelsessituation og
- 3) for at få beskrevet flest mulige af de problemer, oversætteren/ordbogsbrugeren selv identificerer

Denne er suppleret med interviewmetoden, for så vidt angår den gruppe informanter, der oversatte til fransk. Protokollen udfyldes i direkte forbindelse med, altså sideløbende med

oversættelse af en fagtekst. For at opnå den mest virkelighedstro oversættersituation er oversættelsen og udfyldningen af protokollen foregået på det for informanten mest naturlige sted, altså hjemme, på arbejde, på bibliotek eller i undervisningen. Som fagtekst til oversættelse er valgt et uddrag af Bang & Olufsens årsregnskab 1989 (jf. bilag 1 og side 000), dvs. en teksttype, som professionelle hyppigt arbejder med.

Informantgruppen har således bestået af sådanne personer, der gennem deres daglige arbejde eller under uddannelsen beskæftiger sig med de fagområder, teksten berører. Det drejer sig om professionelle oversættere, studerende fra oversætter- og tolkeuddannelsen og økonomistuderende med et godt kendskab til de respektive sprog. Dvs. alle vores informanter har et sprogniveau, som Wiegand (1985) betegner som "der geschulte Wörterbuchbenutzer":

Figur 2

I tabel 1 vises et eksempel på en udfyldt protokol med tilhørende liste over anvendte hjælpemidler. Protokollen er delt i 4 kolonner. I første kolonne noteres det nummer, informanten har givet problemet i fagteksten, dernæst beskrives eller nævnes problemets art. I anden kolonne anføres i form af kode, hvilke hjælpemidler der blev brugt til løsning af samme problem, idet hjælpemidlerne noteres i den rækkefølge, de er anvendt i. Desuden afskrives en del af oplysningen, der blev brugt. I tredje kolonne kommenteres den fundne oplysnings brugbarhed og udførlighed med henblik på grammatiske oplysninger, definitioner, eksempler o.l. Til sidst angives i fjerde kolonne den til løsning af problemet medgåede tid.

KOMMENTARER TIL OVERSÆTTelsesPROBLEMER					
KOLONNE 1		KOLONNE 2		KOLONNE 3	KOLONNE 4
OVERSÆTTelsesPROBLEM		HJÆLPEMIDLER (incl. mundtlig hjælp)		BEMÆRKNING TIL DEN FUNDNE OPLYSNING	Det tog ca. x min. at løse problemet
nr.	Beskrivelse	Hvilken oplysning gav hjælpemidlerne	kode		
10	udbytter	- konzerninterne Gewinne - - -	C D		8
11	interne aktie- besiddelser	- jeg slår op under noget med "Aktien" - intet resultat - - -	A C D		6
12	mellemvæ- render	- under "Jahresabschluss" finder jeg "Beteiligungen", som jeg går videre med i D. - her findes "konzerninterne Beteiligungen" - Forderungen und Verbindlichkeiten	E D A	checkes i D	12
13	konzerndæk- ningsbidrag	- her optræder "konzerninterne Forderungen und Verbindlichkeiten" - da jeg ved, "dækningsbidrag" hedder "Deckungsbeitrag", søger jeg under denne term, men finder det desværre ikke - heller intet resultat - - - da jeg heller ikke her finder den ønskede sammensætning, har jeg 3 muligheder: 1) lave sammensætningen "Konzerndeckungsbeitrag" ud fra den betragtning, at der findes mange sådanne sammensætninger i kilderne med Konzern- 2) lave: Deckungsbeitrag des Konzerns, da der f.eks. bruges "die Lage des Konzerns" Da der findes så mange komposita med "Konzern-", og det desuden ikke kan misforstås, vælger jeg løsning 1.	D A C		15

Tabel 1

Ved besvarelsen var alle hjælpemidler tilladt, og som det fremgår af tabel 2 har denne informant anvendt syv forskellige, fordelt på ordbøger, lærebøger og leksika; desuden har der af andre informanter også været anvendt paralleltekster, brochurer o.a.

LISTE OVER ANVENDTE HJÆLPEMIDLER (BIBLIOGRAFI)					
kode	FORFATTER/ORG. el. lign.	TITTEL	Udgiv. år	ART (ordbog, lærebog, brochure etc.)	Din vurdering af kilden (god, dårlig, ikke ud- førlig nok el. lign.)
A	W, Gubbas Forlag, Mårslet	juridisk ordbog	1984	ordbog	uundværlig
B	Dudenverlag	Duden - das grosse Wörter- buch der deutschen Sprache	1977	ordbog	uundværlig, men gerne flere ex.
C	Verlag Vahlen	Einführung in die Allgemeine Betriebswirtschaftslehre	1986	lærebog	omfattende og derfor tidskræ- vende
D	Gabler	Konzernabschlüsse	1984	lærebog	omfattende og tidskrævende
E	Betriebswirtschaftlicher Verlag	Gablers Wirtschaftslexikon	10. Aufl.	lexikon	meget, meget god
F	A.M. Kjærs Forlag	Handelsordbog (Poulsens)	1983	ordbog	god, pålidelig, gerne flere ter- mer
G	Gjellerup & Gad	Virksomhedsøkonomi	1987	lærebog	udmærket af en dansk lærebog at være

Tabel 2

3 Komparativ analyse af brugerundersøgelsen med tysk som målsprog

3.1 Kvantitativ analyse

Et uddrag af Bang & Olufsens årsregnskab 1989 med tilhørende udfyldte skemaer til protokol og "liste over hjælpemidler" (jf. tabel 1 og 2) blev givet til to forskellige informantgrupper. Den ene er sprogstuderende i 6. og 8. semester, der har aflagt eksamen i dansk regnskabslære i 2. semester, dvs. en gruppe med et forholdsvis højt sprogniveau og et mindre fagkendskab, her kaldet sproginformanter. Den anden informantgruppe, her kaldet økonomiinformanter, består af økonomistuderende på 6., 7. og 8. semester, der har haft hhv. 10, 14 og 16 semestertimer tyskundervisning og har afsluttet regnskabsvæsen i 4./5. semester. Der er tale om en informantgruppe med et højere fagkendskab og et lavere sprogniveau end sproginformanterne. Der er modtaget besvarelser fra 9 sproginformanter og 18 økonomiinformanter. Nedenstående opstilling viser en kvantitativ oversigt over det totale antal problemer, det totale antal opslag til løsning af problemerne samt den totalt medgåede tid.

PROBLEM

		Problemer/ opslagsord totalt	Antal opslag	Tidsforbrug totalt til løsning af problemet
SPROG i alt (9)	CLM ¹	126	177	426 min.
ØKONOMI i alt (18)		358	448	587 min.
	CMI (6) ² (7.+8. sem.)	106	135	191 min.
	HE (12) ³ (6. sem.)	252	313	397 min.

1) kandidatuddannelse erhvervsprog (100% sprog)

2) kandidatuddannelse økonomi og sprog (60% økonomi, 40% sprog)

3) basisuddannelse økonomi og sprog (60% økonomi, 40% sprog)

Tabel 3

Af tabel 3 fremgår det, at 18 økonomiinformanter i forhold til 9 sproginformanter har ca. tre gange så mange problemer og opslag til løsning af problemerne, mens tidsforbruget kun er en fjerdedel større. Til tydeliggørelse af disse forhold reduceres økonomiinformanternes tal til det halve, hvorved grundlaget bliver et lige stort antal informanter.

EN SAMMENSTILLING AF LIGE STORE INFORMANTGRUPPER

		Problemer/ opslagsord totalt	Antal opslag	Tidsforbrug totalt til løsning af problemet
SPROG i alt (9)	CLM	126	177	426 min.
ØKONOMI i alt (9)		179	224	293,5 min.

Tabel 4

En sammenligning af tabellerne aftegner en vis tendens i forbindelse med problemer/opslagsord og løsning af dem, som vil blive illustreret i den følgende beskrivelse og fortolkning af det kvantitative talmateriale.

Problemer/opslagsord: Der er her tale om det samlede antal ord, de to informantgrupper har beskrevet som et problem. Sammenligner man de 9 sproginformanternes 126 problemer/opslagsord med økonomiinformanternes 179, ser man, at den sidstnævnte gruppe har 53 flere beskrevne problemer/opslagsord eller ca. 50% flere.

Antal opslag: Denne kolonne angiver det samlede antal opslag, der er foretaget for at løse de beskrevne problemer, altså finde en rigtig oversættelse. Sproginformanterne bruger 177 opslag til at finde en løsning. Økonomiinformanterne derimod 224 opslag, altså 43 flere.

Dette betyder, at selv om økonomiinformanterne iflg. 1. kolonne ved oversættelsen til tysk har ca. 50% flere problemer, bruger de kun en fjerdedel flere opslag til at løse dem. Med andre ord, informanter med bedre fagkundskab synes hurtigere at finde en løsning på deres problem.

Tidsforbrug: I denne kolonne er opført det samlede antal minutter, der iflg. informanterne er medgået til at finde oversættelserne til opslagsordene. Man kan heraf konkludere, at den på baggrund af 2. kolonne konstaterede tendens i retning af hurtigere løsninger nu bliver yderligere belyst med minutangivelser. De 9 økonomiinformanter bruger nemlig godt 133 min., eller godt 30% mindre tid, til at løse ca. 50% flere problemer/opslagsord. Man må på baggrund heraf spørge, om resultatet af de to gruppers løsningsforslag også er betydeligt forskelligt.

Opstillingen i tabel 5 er baseret på både informantgruppernes oplysning om, hvilken løsning de valgte, og på deres afleverede oversættelse. De to første kolonner viser det samlede antal rigtigt løste problemer og det samlede antal ikke løste, i tredje kolonne er forholdene udtrykt i procent. Tallene er baseret på 9 sproginformanter og 18 økonomiinformanter.

Løsningsforslag:

Registrerede opslagsord

		løst	ikke løst	løst i %
SPROG	CLM	99	22	78
i alt (9)				
ØKONOMI		232	126	65
i alt (18)				
	CMI (6)	75	31	
	(7.+8. sem.)			
	HE (12)	157	95	
	(6. sem.)			
				diff. 13%

Tabel 5

Som det fremgår af opstillingen, løser sproginformanterne ca. 78% af deres problemer/opslagsord, økonomiinformanterne derimod 65%. Der er altså tale om en difference på 13% flere korrekte løsninger for sproginformanternes vedkommende. I tabel 6 vises en oversigt over, hvad det gennemsnitlige tidsforbrug til det gennemsnitlige antal opslag har været for de to informantgrupper ved oversættelsen af fagteksten.

	Sproguddannede CLM (9)	Økonomiuddannede (CMI (6)	HE (12)
Antal opslag			
i alt	177	135	313
i snit pr. problem	1,4	1,21	1,22
Tidsforbrug pr. problem	5 min.	1,9 min.	2,6 min.
i snit			
min./max.	1-42 min.	0,5-10 min.	0,5-45 min.
Tidsforbrug totalt			
i snit	4 timer	4,5 timer	4,8 timer
min./max.	1,5-10 timer	0,4-8 timer	2,4-10 timer

- sproginformantene foretager i snit 1,4 opslag, hvortil de bruger i snit 5 min.
- økonomiinformanterne foretager i snit 1,1, opslag, hvortil de bruger 2,3 min. i snit

Tabel 6

Tabel 6 viser at sproginformanterne foretager i snit 1,4 opslag, hvortil de bruger i snit 5 min. og at økonomiinformanterne foretager i snit 1,1 opslag, hvortil de bruger ca. 2,3 min. i snit. Sproginformanterne bruger altså dobbelt så lang tid, selv om de har et noget højere sprogniveau, til at finde 13% flere rigtige løsninger på deres problem end informantgruppen med den større faglige indsigt. Jeg mener, at man heraf kan slutte, at en sproginformant med et højere sprogniveau end økonomiinformanten i sine ordbøger ikke får de definitioner og encyklopædiske oplysninger, der sætter hende/ham i stand til at oversætte en typisk tekst i et oversættelsesbureau korrekt på en rimelig tid. Der må være behov for langt flere og mere entydige informationer i ordbøgerne.

3.2 Kvalitativ analyse

3.2.1 Problemer i fagteksten

På baggrund af det forudgående er det måske overraskende, at informantgrupperne har angivet næsten de samme ord og ordforbindelser som værende et problem. I tabel 7 som viser afskrift af fagteksten er de registrerede ord eller ordforbindelser nummereret fortløbende, idet den kantede parentes omslutter ordforbindelsen.

Opslagsordene/problemerne er næsten identiske, dog optræder 5 opslagsord mere i økonomigruppen, nemlig *omfatter*²; *for såvel ... som for*⁴; *udarbejdet*⁴; *i de udenlandske*²¹; *pr. 31. maj*³¹. Kun ved nr. 14 *udarbejde* kan man tale om et problem, der beror på tekstens fagområde, *koncernregnskaber*, nemlig et kollokationsproblem ved syntagmet, *årsregnskabet/koncernregnskabet er udarbejdet*, her vælges *aufstellen* på tysk. De øvrige fire problemer er af almensproglig art og vil indgå i en senere analyse.

SPROGINFORMANTER (CLM)	ØKONOMIINFORMANTER (HE/CMI)
<p>Anvendt regnskabspraksis¹</p> <p>Årsregnskabet² omfatter regnskab³ for såvel koncernen⁴ som for Bang & Olufsen A/S, og er udarbejdet⁵ [i overensstemmelse med]⁶ årsregnskabsloven⁷ af 10. juni 1981.</p> <p>Regnskabet er udarbejdet efter samme regnskabspraksis⁹ som [året⁸ før].</p> <p>Konsolidering:¹⁰</p> <p>Koncernregnskabet¹¹ er udarbejdet som et [sammendrag af]¹² de enkelte selskabers¹³ regnskabsposter.¹⁴ Der er foretaget eliminering¹⁵ af [intern omsætning],¹⁶ interne¹⁷ renter og udbytter,¹⁸ interne aktiebesiddelser¹⁹ og mellemværender²⁰ samt tilbageførsel²¹ af ikke realiseret²³ koncerndækningsbidrag.²² Regnskabsposterne²⁴ i de udenlandske datterselskaber er omregnet²⁵ efter valutakurser²⁶ pr. 31. maj.</p>	<p>Anvendt regnskabspraksis¹</p> <p>Årsregnskabet² omfatter³ regnskab⁵ [for⁴ såvel] koncernen⁶ [som for]⁴ Bang & Olufsen A/S, og er udarbejdet⁷ [i overensstemmelse med]⁸ årsregnskabsloven⁹ af 10. juni 1981.</p> <p>Regnskabet er udarbejdet efter samme regnskabspraksis¹⁰ [som året før].¹¹</p> <p>Konsolidering:¹²</p> <p>Koncernregnskabet¹³ er udarbejdet¹⁴ som et [sammendrag af]¹⁵ [de enkelte selskabers]¹⁶ regnskabsposter.¹⁷ Der er [foretaget eliminering]¹⁸ af]¹⁸ [intern omsætning],¹⁹ interne renter²⁰ og udbytter,²¹ interne aktiebesiddelser²² og mellemværender²³ samt [tilbageførsel af]²⁵ ikke realiseret²⁶ koncerndækningsbidrag.²⁴ Regnskabsposterne [i de udenlandske]²⁷ datterselskaber²⁸ er [omregnet efter]²⁹ valutakurser³⁰ [pr. 31. maj.]³¹</p>

Tabel 7

3.2.2 Problemart

Ser man i tabel 8 på de problemer/opslagsord, informanterne har foretaget, og læser man, hvordan de selv i deres protokol har beskrevet deres problemer under løsningsforsøget, fremkommer først en fordeling på problemarterne ækvivalens og grammatik. Ved ækvivalensproblem menes, at informanten spørger "hvad hedder ...?", som grammatisk problem opføres genus, deklination, konjugation, rektion. Betegnelserne dækker i første omgang informanternes egne beskrivelser.

Problem:

		Opslagsord totalt	Problemart	
SPROG i alt (9)	CLM	126	147	142 Æ ¹ 5 G ²
ØKONOMI i alt (18)		358	503	441 Æ 62 G
	CMI (6) (7.+8. sem.)	106	150	127 Æ 23 G
	HE (12) (6. sem.)	252	353	314 Æ 39 G

1) ækvivalensproblem

2) grammatisk problem

Tabel 8

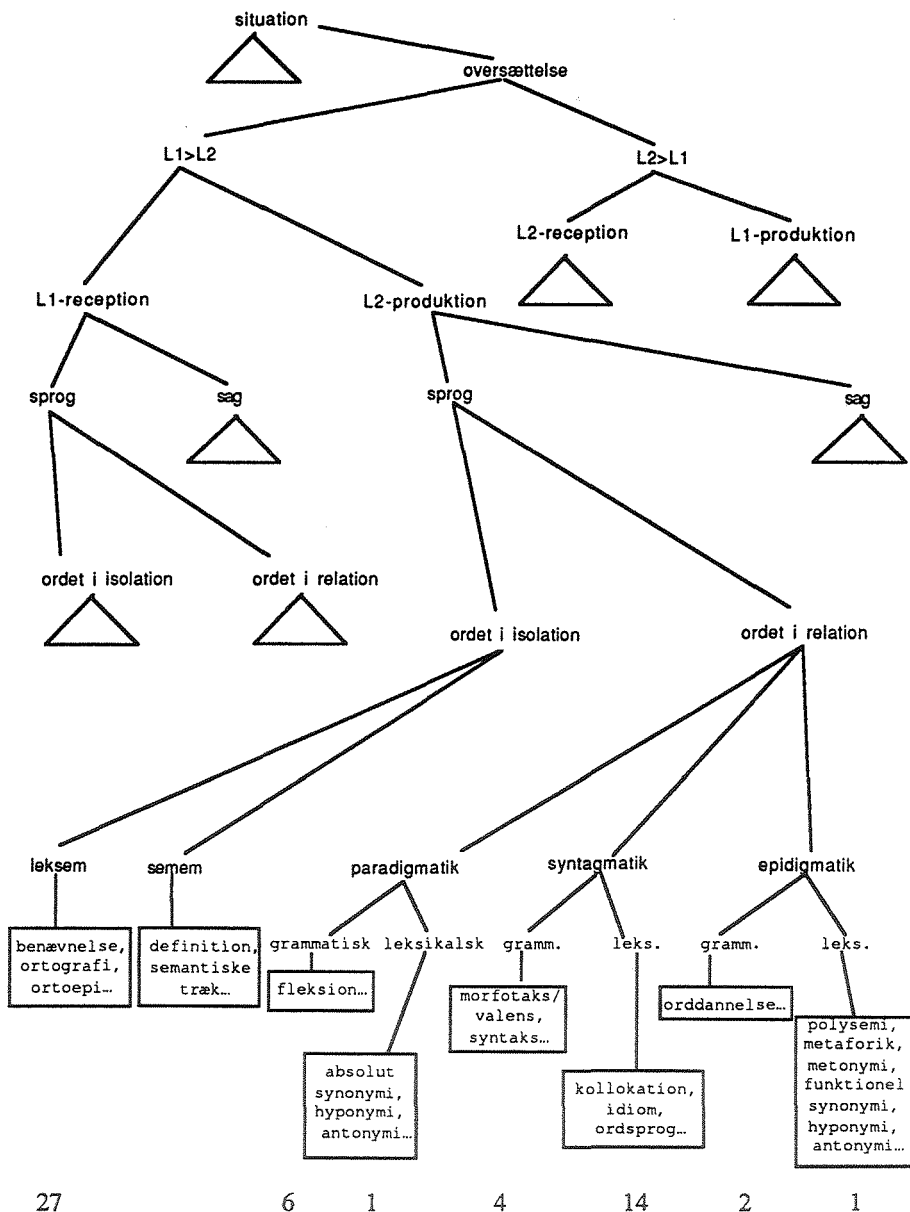
Det fremgår heraf, at sproginformanterne efter deres oplysninger har ganske få grammatiske problemer, nemlig 5, så som substantivets genus ved "koncern", mens økonomiinformanterne i alt beskriver 62 grammatiske problemer. Det noget større antal problemarter i forhold til opslagsord skyldes, at der ved et problem/opslagsord ofte har været flere problemarter.

En første konklusion på basis af den kvalitative analyse er, at der i begge informantgrupper fortrinsvis hersker usikkerhed over for brugen af den rette fagterminologi.

3.2.3 Problemløsningsstrategi og problemtypologi

Da den forudgående inddeling i ækvivalens- og grammatikproblemer, beroende på informanternes egne beskrivelser, er ret grov, forsøges i det følgende foretaget en mere præcis fastlæggelse af problemløsningsstrategi og problemtypologi på baggrund af informanternes opslag. Til denne analyse er anvendt en interpretationsmodel, som er præsenteret i figur 3. Modellen er opstillet i samarbejde med mag.art. H.K. Mikkelsen, som deltager i det leksikografiske projekt på Handelshøjskolen i Århus.

Hans Kristian Mikkelsen: PROBLEMTYPOLOGI - EN INTERPRETATIONSMODEL

Figur 3

I modellen står L_1 for udgangssprog, L_2 for målsprog. De til sidst i interpretationsmodellen anførte tal angiver, hvor ofte denne problemtype/problemløsningsstrategi er forekommet i forbindelse med de 31 problemer i fagteksten, som sprog- og økonomiinformanterne har noteret.

Ved opdelingen i L_2 ord i isolation og L_2 ord i relation får man to kategorier af ca. samme størrelse, nemlig hhv. 27 og 28. L_2 i isolation som benævnelse, altså fagtermer på L_2 sproget, er for begge informantgrupper hovedproblemet, hvilket understreger betydningen af præcise forklaringer, definitioner og encyklopædiske oplysninger i fagordbøger. Samtidig viser kategorien L_2 ord i L_2 relationer, fordelt på både leksikalske og grammatiske relationer, at den relation, L_2 ordet hovedsagelig søges i, er leksikalske syntagmer i form af kollokationer (14). Den under leksikalsk paradigmatik opførte problemtype er et synonymproblem på L_2 .

Under relationen grammatisk epidigmatik søges der i disse eksempler dannet komposita, f.eks. med "Konzern" og "Deckungsbeitrag". De øvrige grammatiske problemtyper fordeler sig på grammatisk paradigmatik (6), her fleksion, og grammatisk syntagmatik (4), her dannelse af syntagmer som syntaktisk størrelse på L_2 . Der er her ikke optegnet, hvordan disse problemtyper/problemløsningsstrategier fordeler sig på de 27 informantere i alt 583 ækvivalensproblemer og i alt 67 grammatiske problemer, men kun hvor mange forskellige problemtyper de 31 problemer i teksten udgør.

Alle problemer/opslagsord er forsøgt interpreteret med udgangspunkt i informantens udfyldning af kolonne 1, 2 og 3 i skemaet "kommentarer til oversættelsesproblemer" (jf tabel 1) i indledningen). De nedenfor opførte 5 typeeksempler illustrerer interpretationer af sprog- og økonomiinformanternes problemer/opslagsord fra fagteksten, uden sammenligning; nummereringen henviser til økonomiinformanternes nummerering (jf. tabel 7).

Typeeksempler på oversættelsesproblemer

14 sammendrag/sammendrag af

Opslagsord: 17
 Antal opslag: 26
 Løst: 16

Problemtypologi/problemløsnings-strategi:

- 1) L_2 ord i isolation som term ved koncerntregnskab
- 2) L_2 ord i L_2 relation: grammatisk syntagmatik: "af" til dannelse af substantivisk syntagme, på L_1 , der søges den tilsvarende syntaktiske størrelse på L_2 .

Kommentar:

Findes ved opslag i 2-sproget fagordbog d/t Gubba med eksempel, men mange læser lærebøger og leksika, især sproginformanterne.

Løsning: eine Zusammenfassung der ... ist aufgestellt.

15 de enkelte selskaber/selskaber

Opslagsord: 7
 Antal opslag: 12
 Løst: 6

Problemtypologi/strategi:

L₂ ord i isolation som term ved koncerner
 L₂ ord i isolation som almensprogligt ord

Kommentar:

Ved opslag i 2-sproget fagordbog d/t Gubba findes "Konzernunternehmen" som term ved koncern, ikke "Gesellschaft".

Løsning: die einzelnen Konzernunternehmen

18 elimineringsforetagelse elimineringsforetagelse elimineringsforetagelse

Opslagsord: 15
 Antal opslag: 25
 Løst: 14

Problemtypologi/problemløsnings-strategi:

- 1) L₂ ord i isolation som term ved koncernregnskab
- 2) L₂ ord i L₂ relation: leksikalsk syntagmatik "foretagelse" som L₂ kollokation ved "Verrechnung"
- 3) L₂ ord i L₂ relation: grammatisk epidigmatik som substantivering af "eliminieren".
- 4) grammatisk syntagmatik: "af" til dannelse af substantiviske syntagmer, der søges den tilsvarende syntaktiske størrelse på L₂.

Kommentar:

2-sproget fagordbog d/t Gubba angiver verbet "eliminieren", t/d Gubba derimod "Verrechnung". "Eliminierung" dannes i analogi til "Verrechnung" af flere, da det ikke er et opslagsord i fagordbogen.

Løsning: die Verrechnung/die Eliminierung

19 intern omsætning

Opslagsord: 17
 Antal opslag: 21
 Løst: 14

Problemtypologi/problemløsnings-strategi:

L₂ ord i L₂ relation: leksikalsk syntagmatik på L₁, der på L₂ optræder som grammatisk epidigmatik = kompositum intern omsætning = Innenumsatz (m.)
 → term ved koncernregnskab

Kommentar:

Problemet kan opfattes som en term ved koncernregnskab på tysk og kan slås op i 2-sproglig fagordbog d/t-t/d E. Fryd

Løsning: der Innenumsatz

28 valutakurs

Opslagsord: 11
 Antal opslag: 13
 Løst: 2

Problemtypologi/problemløsnings-strategi:

L₂ ord i isolation som term ved valuta.

Kommentar:

Som opslagsord i 2-sprogede fagordbøger findes ikke den rigtige løsning, mangler eksempler.

Løsning: der Wechselkurs

Citerede hjælpemidler:

Gubba, Wilhelm (1984), *Juridisk ordbog, dansk-tysk*

Fryd, Ejnar (1974), *Special-ordbog inden for revision, regnskabsvæsen m.v., dansk- tysk, tysk dansk*

På baggrund af denne analyse må man ønske, at tosprogede fagordbøger i højere grad kommer til at dække oversætterens behov. I den kvantitative analyse blev der på basis af en sammenligning af sproginformanter og økonomiinformanter konkluderet, at den medgåede tid ved søgningen af den rigtige fagsproglige term må kunne begrænses ved flere definitioner, forklaringer og encyklopædiske oplysninger i fagordbøger. Dette understreges af den kvalitative analyse, der også viser, at fagterminologien er hovedproblemet. Men for at tilgodese det ligeledes tydelige behov inden for problemtypen leksikalsk syntagmatik er det desuden nødvendigt, at fagordbogen indeholder gode eksempelsætninger, der illustrer fagtermens leksikalske L2-relationer. Derudover blev det klart, at fagtermen også bør

beskrives og illustreres i alle grammatiske L2-relationer. En fagordbog, der tilgodeså disse behov, ville være til stor hjælp for alle, der i deres profession eller under uddannelsen beskæftiger sig med vanskelige fagtekster.

2. del:

Grete Duvå & Anna-Lise Laursen

Analyse af brugerstrategier og problemarter med fransk og spansk som målsprog

1 Informanter

1.1 Informantkategorier

Som informanter er anvendt studerende, færdige kandidater, der er sprogmedarbejdere i virksomheder, samt professionelle oversættere. Disse kategorier formodes så nogenlunde at svare til de potentielle brugere af en eventuel fagordbog. Informantgrupperne er sammensat som vist i tabel 1:

Sprog	Kategori	Antal
Fransk	CLM 1. sem	7
Fransk	CLM 4. sem	7
Fransk	færdige kand/prof oversættere	6
Fransk	I alt	20
Spansk	CLM 1. sem	7
Spansk	færdige kand/prof oversættere	7
Spansk	I alt	14

Tabel 1

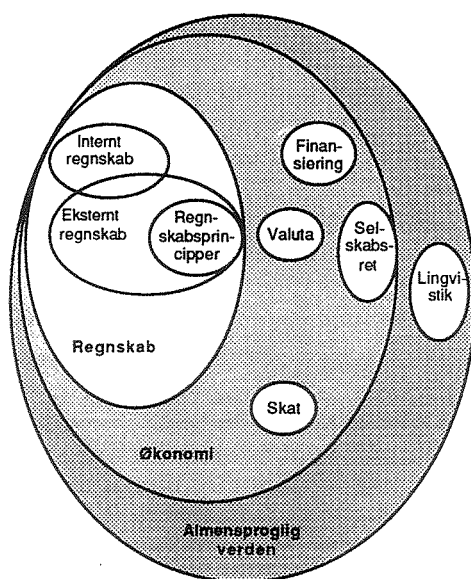
CLM (cand.ling.merc.) er en 5 1/2 årig oversætter- og tolkeuddannelse, der består af en 1. del (korrespondentuddannelse) på 2 1/2 år og en overbygning på 3 år. Informanterne befinder sig på hhv. 1. og 4. semester på overbygningen. For begge sprog var situationen i øvrigt den, at ingen af grupperne (bortset fra de færdiguddannede) havde særlige forudsætninger i fransk og spansk til at løse den stillede opgave, dvs. de havde endnu ikke beskæftiget sig med fagområdet i fransk-, hhv. spanskundervisningen. De formodes derimod alle at have haft introducerende undervisning i emnet på erhvervsøkonomi på korrespondenttrinnet.

2 Fagtekst

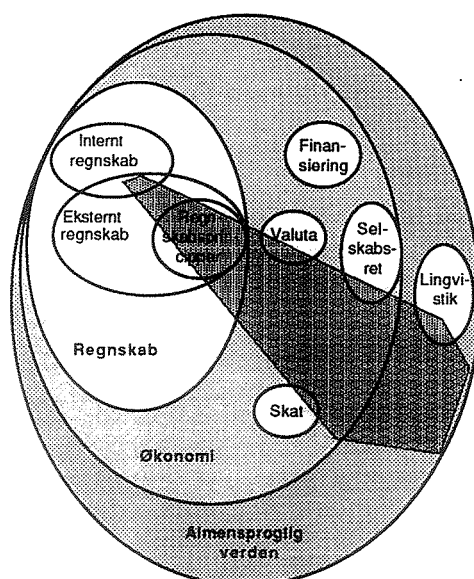
Den tekst, informanterne fik til opgave at oversætte, hører til det økonomiske fagområde, nærmere betegnet eksternt regnskabsvæsen (teksten vises på bilag 1). Den er fra Bang & Olufsens årsberetning, og emneområdet er virksomhedens regnskabsprincipper. Teksten repræsenterer en typisk økonomisk tekst, da bl.a. virksomheders årsberetninger alle indeholder afsnit om, efter hvilke regnskabsprincipper virksomheden har opstillet sit regnskab.

Da virksomhedernes årsberetninger desuden spiller en stor rolle på det internationale kapitalmarked bl.a. som vurderingsgrundlag for internationale investorer, er det en tekst som typisk vil blive oversat i virksomhederne eller af oversættelsesbureauer. For at kunne løse oversættelsesopgaven tilfredsstillende hævder vi på grundlag af nedenstående universmodel (fig. 1), at oversætteren

1. må besidde en faglig og en sproglig viden på *både dansk og fremmedsproget*, der svarer ikke alene til det specifikke vidensfelt regnskabsprincipper, men også til videnselementer i fagområder, der betragtes som overordnede i forhold til regnskabsprincipper (fx hele regnskabsområdet, herunder internt og eksternt regnskab) samt bl.a. områderne selskabsret (der vedrører virksomhedsformer herunder koncerner), valuta og skat;
2. må besidde stor viden om og indsigt i almensproget på både dansk og fremmedsproget;
3. må kunne anvende den viden, der er anført i 1 og 2.

Figur 1

Figur 2

Oversætteren behøver imidlertid ikke være ekspert i de ovennævnte områder for at løse opgaven tilfredsstillende, det er tilstrækkeligt, at vedkommende besidder et udsnit af denne

viden svarende til de centrale begreber inden for de nævnte områder, hvilket kan illustreres ved dette udsnit ("slipseudsnit") i fig. 2.

Oversætteren skal - for at udtrykke det på en anden måde - kunne gå fra den ene verden (i dette tilfælde den danske) til den fremmedsprogede verden, der ikke nødvendigvis er identisk med den danske. Såfremt oversætteren ikke besidder den netop beskrevne viden, må vedkommende erhverve sig denne viden. Typisk vil oversætteren søge i ordbøger, men spørgsmålet er, om ordbøgerne indeholder informationer, der svarer til brugerens behov. Dette spørgsmål får vi et svar på ved at analysere informanternes færdighed i at forstå den danske fagtekst og oversætte den til hhv. fransk og spansk.

3 Foreløbige resultater af analysen

3.1 Analysens omfang

De resultater, vi vil fremlægge, er primært relateret til de problemer, informanterne har registreret i *de to første afsnit* af den omtalte tekst. Analysen er baseret dels på informanternes egne vurderinger vedrørende problemer og løsninger og dels på vores vurdering heraf. Mange informanter angiver usikkerhed på den løsning, de er nået frem til ved at markere "mon det passer", "sikkert helt forkert", "jeg gætter på X", "jeg tager chancen" o. lign. Vi tager dette som et tegn på, at der stadig er problemer dvs. behov for yderligere information, uanset at løsningen rent faktisk er rigtig.

På den anden side har vi i tilfælde, hvor informanterne lader til at være tilfredse med løsningen ved enten ikke at kommentere resultatet eller at markere f.eks. "OK", i mange tilfælde registreret forkerte løsninger, hvilket igen viser os, at der er et behov for yderligere information - uanset at dette altså ikke er erkendt af informanten.

Vi vil i det følgende beskrive, hvilke tendenser vi har fundet undersøgelsen peger på med hensyn til brugerstrategier og problemarter.

3.2 Brugerstrategier

Med hensyn til prioritering af hjælpemidler (se tabel 2) viser vores undersøgelse, at der er en præference for valg af tosproglige ordbøger som første opslagsværk - endda primært almensproglige ordbøger. Denne tendens er umiddelbart overraskende, i betragtning af at det drejer sig om fagsproglig oversættelse.

Forklaringen på præferencen for de almensproglige ordbøger er efter vores mening, at der er for ringe tillid til de eksisterende fagsproglige dansk-franske/spanske ordbøger, og at opslag via tysk og engelsk forlænger søgeprocessen. Desuden indeholder enkelte såkaldt almensproglige ordbøger et vist antal fagord, hvilket især gælder for fransk. Det skal i øvrigt tilføjes, at mange informanter har benyttet langt flere opslag til løsning af konkrete problemer end de tre opslag, vi har medtaget her (jf. nedenstående tabel 3 over antal opslag).

Det ses endvidere, at der ikke er nogen imponerende aktivitet med hensyn til at søge sag-relevante oplysninger i danske leksika, lærebøger m.v., inden fokus rettes mod ækvivalenten.

ORDBØGER			1. opsl.	2. opsl.	3. opsl.	1+2+3	I%
Dansk-fransk/spansk	Almenspr.	F	85	25	6	21	
		S	102	25	2	37	
Fransk/spansk-dansk	Almenspr.	F	2	6	7	3	
		S	1	3	2	8	
Dansk-fransk/spansk	Fagspr.	F	46	21	7	13	
		S	43	33	12	25	
Fransk/spansk-dansk	Fagspr.	F	0	0	0	0	
		S	6	11	4	6	
Dansk-dansk	Fagspr.	F	23	11	6	7	
		S	1	1	0	1	
Fransk-fransk/ Spansk-spansk	Almenspr.	F	3	10	4	3	
		S	1	2	2	1	
Fransk-fransk/ Spansk-spansk	Fagspr.	F	22	44	36	19	
		S	3	4	6	4	

ANDRE HJÆLPEMIDLER			1. opsl.	2. opsl.	3. opsl.	1+2+3	I%
Lærebøger - Danske		F	10	2	2	3	
		S	-	-	-	0	
Lærebøger - Franske/spanske		F	12	4	4	4	
		S	1	1	1	1	
Autentiske tekster - Danske		F	3	2	3	1	
		S	0	-	-	0	
Autentiske tekster - Franske/sp.		F	4	5	4	2	
		S	8	4	11	7	
Diverse		F	0	1	1	0	
		S	0	1	1	1	

Tabel 2 Anvendte hjælpemidler. Procentangivelserne i den højre søjle er beregnet på grundlag af det totale antal opslag, som er 550 for fransk og 350 for spansk.

Og der er, som det fremgår, ingen væsentlig brug af materiale ud over ordbøger. Vi har dog registreret en tendens til som sidste opslag at konsultere autentiske tekster fra franske og spanske årsberetninger som en slags check af den fundne ækvivalent.

M.h.t. antallet af hjælpemidler, der blev benyttet, viser tabel 3 følgende:

Antal opslag			Anvendte hjælpemidler		
Min./max.	F	1-15	Min./max.	F	6-19
	S	1-10		S	4-18
I gennemsnit pr. problem	F	2,9	I gennemsnit pr. informant	F.	ca. 12
	S	2,1		S	ca. 8

Tabel 3 Antal opslag og hjælpemidler

Tallene for tidsforbruget til løsning af de konkrete problemer og til den samlede oversættelse fremgår af tabel 4.

Tidsforbrug pr. problem			Tidsforbrug totalt		
Min./max. (minutter)	F	2-120	Min./max. (timer)	F	2-18
	S	0,5-135		S	3-21
I gennemsnit pr. problem (minutter)	F	12	I gennemsnit pr. informant (timer)	F	ca. 9
	S	9		S	ca. 9

Tabel 4 Tidsforbrug

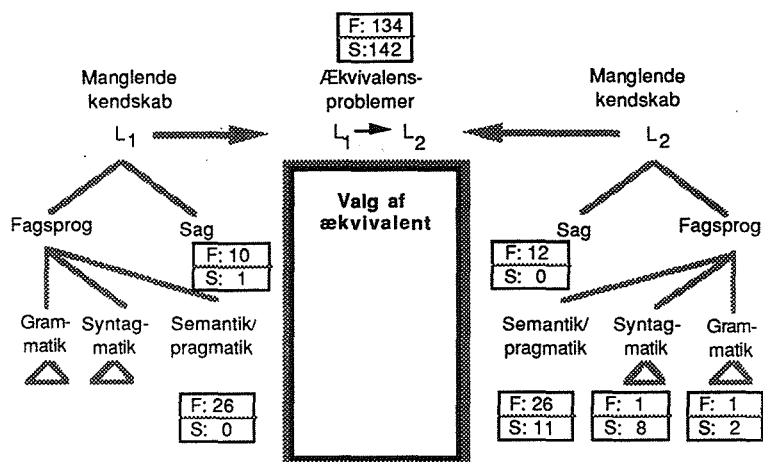
Det skal bemærkes, at tallene for antallet af anvendte hjælpemidler og det samlede tidsforbrug henviser til den samlede oversættelse, i modsætning til alle de øvrige tal, der som nævnt kun refererer til oversættelsen af de to første afsnit.

Som det ses, er der generelt tale om relativt høje tal. Specielt m.h.t. tidsforbruget og antallet af anvendte opslagsværker: 9 timer i snit og 10 opslagsværker i brug for at oversætte en side er efter vores mening ude af proportioner.

3.3 Problemarter

Tekstens to første afsnit omfatter ifølge informanternes protokoller i alt 25 problemer. Naturligvis har ikke alle informanter haft samtlige problemer.

De problemer, der umiddelbart kan konstateres ud fra protokollerne, fordeler sig på de problemarter som er vist i figur 3.

Figur 3 Interpretationsmodel

Som det fremgår af interpretationsmodellen, har vi registreret nogle få problemer i forbindelse med reception (= forståelse af teksten), samt nogle få problemer i forbindelse med produktion på L2. Men langt de fleste problemer opstår ved transporten fra L1 til L2 - altså ækvivalensproblemer.

Ækvivalensproblemet indebærer imidlertid en række andre problemer af *sproglig* og *faglig* art. Det har ikke været muligt systematisk at dechifrere disse problemer alene på basis af informanternes egne angivelser. Søgning på den rette ækvivalent foregår i ordbøger, encyklopædiske værker, lærebøger og paralleltekster, men uden at det egentligt er muligt objektivt at konstatere, hvad informanten i sine søgestrategier anser for at være det specifikke problem. På basis af sporadiske kommentarer hos informanterne og/eller deres søgeadfærd, altså med fokus på, hvad informanterne siger og hvad de gør, mener vi dog, det er rimeligt at pege på følgende problemtyper, som i tabel 5 er illustreret ved uddrag af protokollerne for den spanske oversættelse.

Eks. 1:

Informanten spørger: Hvad hedder *sammendrag*? Vedkommende slår op i en almensproglig dansk-spansk ordbog og finder 4 ækvivalenter. Reaktionen er "ingen specificering, men *resumen* lyder sandsynlig". Vi har kaldt dette og alle analoge problemer:

- Usikkerhed vedrørende ordets semantiske indhold/semantisk differentiering

Eks. 2:

I en anden typisk situation spørger informanten i protokollen: Hvad hedder *konsolidering*? Får svaret *consolidación* og spørger igen: Kan jeg bruge det i denne relation? Vi har kaldt dette og lignende problemer:

- Usikkerhed vedrørende ordets placering i universet

Eks. 3:

En informant spørger: Hvad hedder *regnskabsposter*? Hun får 3 ækvivalenter ved første opslag og checker dernæst i fagordbogen, men er stadig usikker, går videre til en lærebog og finder den rigtige ækvivalent, Hun vil dog gerne sikre sig, at den nu også bruges i praksis og konsulterer til sidst en autentisk tekst. Vi har kaldt den usikkerhed, der fører til et sådant sidste check:

- Usikkerhed vedrørende ordets anvendelse

Eks. 4

Informanterne kan vise usikkerhed med hensyn til, hvad f.eks. konsolidering egentlig er. Vi har kaldt dette og alle analoge problemer:

- Usikkerhed vedrørende "sagen"

Eks. 5:

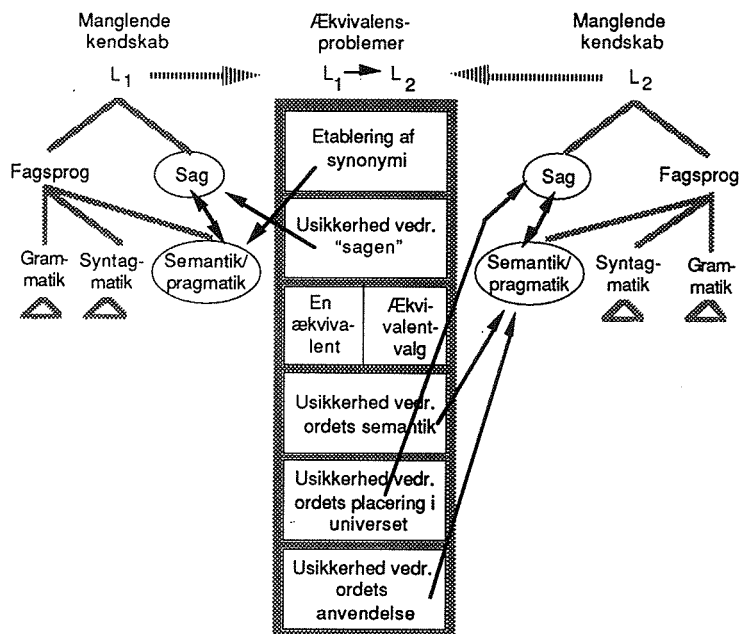
Endelig har vi situationer som den sidstnævnte, hvor man søger en ækvivalent i ordbogen, men ikke finder den, og derfor leder under et andet ord, som man formoder er synonymt med det første. Problemet er her: Er de to danske ord egentlig synonyme?. Vi har kaldt dette:

- Etablering af synonymi

UDDRAG AF PROTOKOL:		
PROBLEM	RESULTAT	INFORMANTENS KOM.
Eks. 1 hvad hedder <i>sammendrag</i> ?	resumen, recolección, compendio, síntesis	"ingen specificering, men <i>resumen</i> lyder sandsynlig"
Eks. 2 hvad hedder <i>konsolidering</i> ?	consolidación	"i denne relation?"
Eks. 3 hvad hedder <i>regnskabsposter</i> ?	1. partida contable, asiento 2. asiento, partida 3. partidas 4. partidas	"checkes" "checkes" + "OK"
Eks. 4 hvad er egentlig <i>konsolidering</i> ?	-	-
Eks. 5 hvad hedder <i>tilbageførelse</i> ?	under tilbageførelse: intet resultat under tilbageføring: retorno	"det må være <i>retorno</i> "

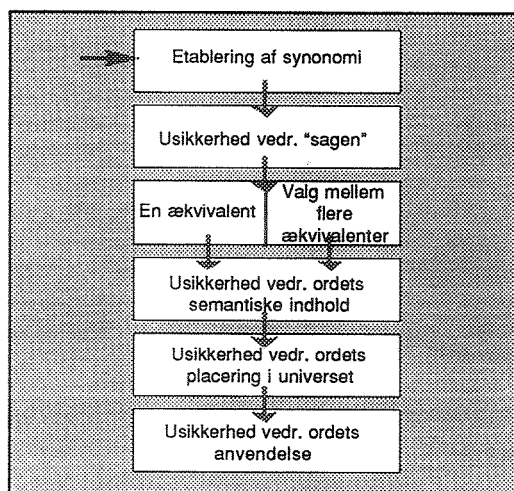
Tabel 5 Uddrag af protokol

Ækvivalensproblemerne har således relation til enten L1 eller L2 i interpretationsmodellen, jf. fig. 4.

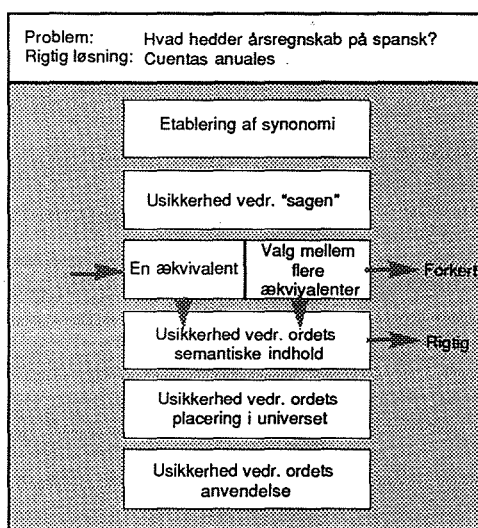
Figur 4 Problemtyper

På basis af de anførte problemtyper har vi i fig. 5 opstillet et flow-diagram ud fra vores opfattelse af, i hvilken rækkefølge det forekommer logisk, at problemerne opstår.

Figur 5 Flow-diagram

Disse problemtyper er i det følgende illustreret med nogle konkrete eksempler på registrerede problemer og vores vurdering heraf. I fig. 6 vises et eksempel på usikkerhed vedr. ordets semantiske indhold.

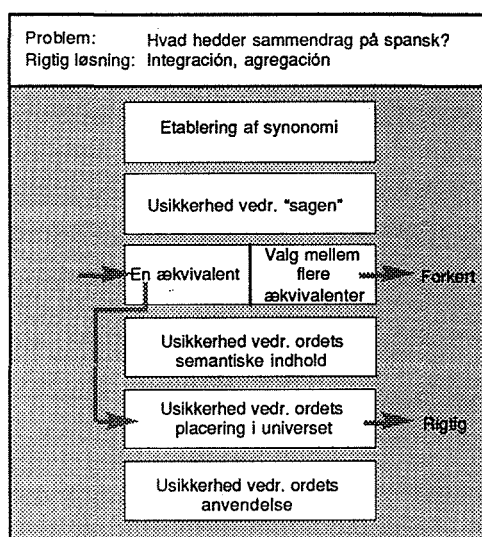

Figur 6 Eks. på usikkerhed vedr. ordets semantiske indhold

Informanterne vælger her ud fra rækken af ækvivalenter i ordbogen typisk *memoria* (årsregnskabs noter), *cuenta de pérdidas y ganancias* (driftsregnskab, resultatopgørelse) eller *balance anual* (balance, status) og er tilsyneladende tilfredse med resultatet. Disse ækvivalenter dækker imidlertid over begreber, der hver især indgår som delelementer af årsregnskabet. Der kan være forskellige forklaringer på deres forekomst som ækvivalent for dette lemma. *Balance anual* har for eksempel tidligere ofte været anvendt som pars pro toto for årsregnskabet som sådan, idet der i Spanien har været tradition for primært at fokusere på balancen ved vurdering af firmaernes økonomiske resultater. Men i denne tekst, hvor tekniske detaljer i alle delelementer af årsregnskabet kommenteres, herunder naturligvis også detaljer i balancen, er termen *balance anual* naturligvis misvisende. Den rigtige ækvivalent er i dette tilfælde *cuentas anuales*. Vi mener, at valget af de forkerte ækvivalenter skyldes usikkerhed omkring de pågældende ækvivalenteres semantiske indhold. Hvis brugerne havde erkendt denne usikkerhed og foretaget videre søgninger på det semantiske indhold, ville denne usikkerhed kunne være afhjulpet. Fig. 6 viser den rigtige søgestrategi i den pågældende situation. Det er klart, at leksikografen ville kunne afkorte søgeprocessen ved at forsyne ordbogen med en definition, der ville medføre, at de forkerte løsninger kunne forkastes.

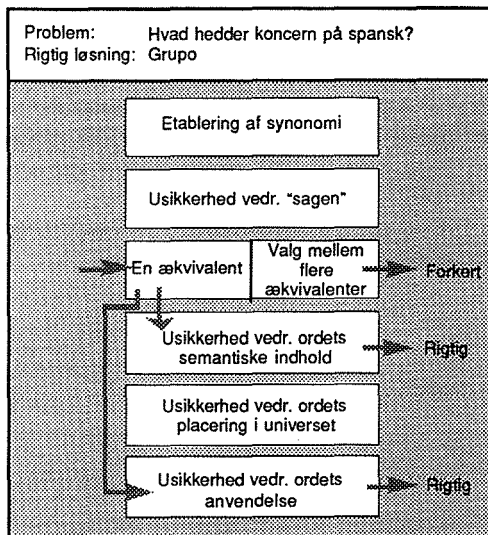
I fig. 7 vises et eksempel, hvor en definition ikke ville være tilstrækkelig til at give en succesfuld bruger. Det drejer sig om oversættelse af termen *sammendrag*. Her vælger informanterne typisk *resumen*. Vi gætter på, at de vælger dette, fordi de går ud fra, at det ækvivalerer med det danske ord *resumé*, (hvilket det rent faktisk også gør), og fordi *sammendrag* er lig med *resumé* i deres almensproglige univers. Men *resumen* - eller *resumé*

- dækker ikke indholdet af *sammendrag* i det univers eller den kontekst, vi befinder os i her. Her betyder det nemlig sammenlægning (af de enkelte årsregnskaber). I det konkrete tilfælde ville en definition af *resumen* således ikke have givet brugeren yderligere information, idet vedkommende sikkert udmærket via den danske ækvivalent kender dette ords betydning. Der er simpelt hen tale om en fejlplacering i universet. En erkendt usikkerhed på dette punkt burde have tilskyndet brugeren til at søge oplysninger om sagen, dvs. i dette tilfælde om konsolideringsprocessen som sådan, hvilket kunne have belyst ordet *sammendrags* homonyme karakter. Fig. 7 viser den rigtige søgestrategi. Leksikografen kunne her hjælpe brugeren med en områdeangivelse.

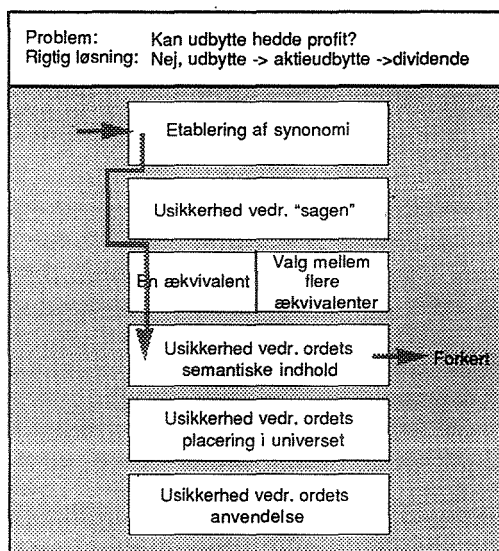
Figur 7 Eks. på usikkerhed vedr. ordets placering i universet

Eksemplet i fig. 8 viser, at brugerne kan have problemer med ordenes anvendelse. Informanterne vælger typisk *consorcio* eller grupo de *empresas*. Valg af *consorcio* tyder på manglende kendskab til ordets semantiske indhold. En afhjælpning af denne usikkerhed ved en god definition ville have givet brugeren den fornødne information om, at *consorcio* dækker over en løsere sammenslutning af virksomheder end en koncern. En definition ville til gengæld ikke have været tilstrækkelig for ækvivalenten *grupo de empresas*. Denne spanske term er egentlig den rigtige ækvivalent, men kun teoretisk, for i praksis bruges kun den korte form *grupo*. Valget af *grupo de empresas* tyder således på en usikkerhed omkring anvendelsen af termen og et autentisk eksempel ville her have givet brugeren den rigtige information.

Figur 8 Eks. på usikkerhed vedr. ordets anvendelse

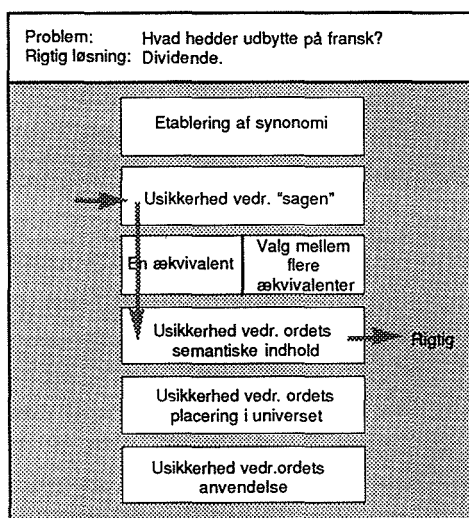
I det følgende vises eksempler på brugerstrategier fra det franske materiale. Eksemplet i fig. 9 illustrerer en strategi, der gav en tilfreds, men dog ikke succesfuld oversætter.

Figur 9 Eks. på fejlagtig etablering af synonimi

Oversætteren undersøger, om *udbytte* og *profit* er synonyme ved hjælp af opslag under *profit* i et dansk-dansk økonomisk leksikon, og etablerer på det grundlag fejlagtigt synonymi (ordbogsartiklen oplyser bl.a., at *profit* = *vinding*, *udbytte*, *fortjeneste*). Brugeren formoder herefter, at det franske *profit* svarer til det danske, men checker for en sikkerheds skyld i en fransk-fransk fagordbog, sammenholder den danske og den franske definition, og oversætter *udbytte* med *profit*, hvilket er forkert. Oversætteren har ikke forstået "sagen", dvs. at der i denne kontekst er tale om *udbytte* = *aktieudbytte*, som hedder *dividende* på fransk.

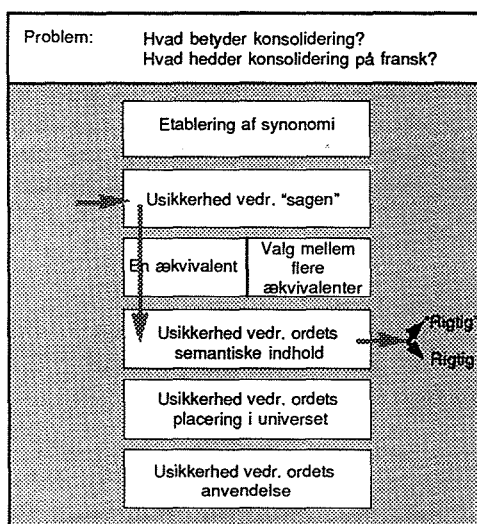
En bedre ordbog kunne have hjulpet denne bruger ved at give informationer om "sagen" og bl.a. oplyse, at *udbytte* har flere betydninger samt evt. henvise til opslagsordene *udbytte* og *aktieudbytte*. Det følgende eksempel i fig. 10 viser en bruger, der p.g.a. en god søgestrategi blev en både tilfreds og succesfuld oversætter.

Figur 10 Eks. på god søgestrategi

I dette tilfælde undersøges "sagen" ved opslag under *udbytte* i en dansk-dansk fagordbog og informanten konkluderer, at *udbytte* = *aktieudbytte*. En fransk ækvivalent findes i en dansk-fransk ordbog uden definitioner, hvorfor ækvivalenten checkes i en fransk-fransk fagordbog. Oversætteren havde i dette tilfælde ikke behøvet det sidste checkopslag, men valgte en sikker og mere tidskrævende strategi. Strategien viser imidlertid, at brugerne - måske som følge af mangel på sikkerhed, om ordbogens forslag passer til den pågældende kontekst - har behov for definitioner på både udgangssprog og målsprog.

I det sidste eksempel følger vi i fig. 11 to brugere, hvoraf den ene *tilfældigt* bliver succesfuld med et korrekt resultat, den anden ligeledes succesfuld men i dette tilfælde p.g.a. en god strategi.

Figur 11 Eks. på rigtig og forkert placering af ord i universet

Begge brugere søger "sagen" oplyst ved at konsultere dansk-danske opslagsværker. Den første (dvs. den uheldige bruger) finder en definition, som vedkommende accepterer. Definitionen dækker imidlertid et begreb inden for et andet vidensfelt, finansiering, hvor konsolidering betyder styrkelse af en virksomheds økonomiske stilling. Den anden bruger finder ligeledes denne definition, forkaster den, søger videre og finder den, der dækker begrebet i denne kontekst, dvs. inden for koncernregnskab, hvor konsolidering betyder en sammenlægning af regnskaberne i en koncerns virksomheder. Begge finder herefter en fransk ækvivalent i en dansk-fransk ordbog, og begge checker det semantiske indhold af den i fransk-franske værker.

Den første bruger finder en definition på det "forkerte" begreb (dvs. inden for finansiering), sammenholder den med den ligeledes "forkerte" danske og slutter - fejlagtigt - at ækvivalenten er korrekt. Bruger nr. 2 finder frem til en definition på det korrekte begreb (dvs. inden for koncernregnskab) og løser dermed problemet korrekt. Den første brugers løsning er imidlertid tilfældigvis også korrekt, da konsolidering på både dansk og fransk hedder det samme, uanset at der er tale om 2 forskellige begreber. Den ene bruger havde således problemer med at få sig placeret i det korrekte univers, hvilket den ideelle ordbog burde hjælpe med ved at give informationer om begge universer.

4 Foreløbige konklusioner

Den foreløbige analyse viser, at det ikke lykkedes brugeren af i gennemsnit ca. 10 hjælpemidler og trods en arbejdsindsats på ca. 10 timer for at oversætte blot 2 afsnit i teksten at komme succesfuldt fra den ene verden over i den anden: generelt blev der ikke produceret en tilfredsstillende oversættelse. Undervejs over til denne anden verden, til dette andet univers, dvs. i oversættelsesprocessen, havde brugeren desuden store, mange og alvorlige problemer.

Brugeren var ofte fortvivlet, usikker og opgivende og råbte om hjælp både i vore protokoller og i interviewene, og dette gjaldt både den grønne og den mere kyndige bruger.

Hvorfor forløb denne oversættelsesproces ikke bedre? Vi mener, det skyldes, at brugerne ikke i tilstrækkeligt omfang beherskede den viden, som vi hævdede var nødvendig for at kunne producere en tilfredsstillende oversættelse. De havde vanskeligt ved at afgrænse tekstens univers, slipseudsnittet, og befandt sig ofte udenfor og dermed i "forkerte" universer (fx finansiering, den dagligdags verden). På grundlag af den første fase af vores analyse mener vi at have afdækket nogle af brugerens problemer og vist, at ækvivalensproblemer udgør langt den største gruppe. Ligeledes har vi vist, at ækvivalensproblemer er en kompliceret størrelse, der bl.a. skyldes

- usikkerhed vedr. sagen
- usikkerhed vedr. ordenes semantiske indhold
- usikkerhed vedr. ordenes placering i universet
- usikkerhed vedr. ordenes anvendelse.

Brugerens behov må derfor være at kunne få løst disse problemer samt at få minimeret antallet af opslag og opslagsværker. Vi kan på basis af ovenstående opstille nogle af de elementer, analysen viser, at den ideelle fagordbog bør indeholde. Opstillingen er i prioriteret rækkefølge i overensstemmelse med ovennævnte problemer:

- information om "sagen" / encyklopædiske oplysninger
- definitioner
- anvendelsesområder (ref. til placering i univers, fx finansiering, regnskab)
- eksempler.

Hvordan disse ønsker bedst kan indbygges i en fagordbog, og hvorvidt det i det hele taget er hensigtsmæssigt at søge alle de nødvendige oplysninger samlet i en og samme bog, har vi ikke på nuværende tidspunkt noget bud på. Det er målet for hele undersøgelsen og vil udgøre den sidste del af projektet. Men vi vil sige ligesom den tyske sprogforsker Hans J. Vermeer (1989: 171):

Je weniger ein Wörterbuch nur Wörterbuch ist, desto hilfreicher ist es für den Translator (altså: jo mindre en ordbog kun er ordbog, desto mere nyttig er den for oversætteren).

I øvrigt vil vi i forbindelse med vores konklusion henvise til artikler i denne publikation af deltagere i det overordnede projekt på Handelshøjskolen i Århus: Sandro Nielsen: *Forholdet mellem alordbøger og enkeltfagsordbøger* og Sven Tarp: *Encyklopædiske oplysninger i tosprogede tekniske ordbøger*. Disse artikler supplerer ovennævnte konklusion.

Litteratur

- Benbow, Timothy et al. 1990. Report on the New Oxford English Dictionary User Survey. I: *International Journal of Lexicography*. Volume 3, No. 3, s. 155-204.
- Bogaards, Paul. 1990. Où cherche-t-on dans le dictionnaire? I: *International Journal of Lexicography*. Volume 3, No. 2, s. 79-103.
- Diab, Turki. 1990. *Pedagogical Lexicography: A Case Study of Arab Nurses as Dictionary Users*. Tübingen: Niemeyer.
- Neubauer, Fritz. 1987. Auf der Spur des "unbekannten Wesens": Der DaF-Wörterbuchbenutzer. I: *Wörterbücher und ihre Didaktik*. Hrsg. v. E. Zöfgen. Bad Honnef: Keimer/Zürich: Hebsacher (=Themheft der Zeitschrift BBS 14 (1985)), s. 216-235.
- Ripfel, Martha. 1989. Ergebnisse einer Befragung zur Benutzung ein- und zweisprachiger Wörterbücher. I: *Lexicographica* 5, s. 178-201.
- Ripfel, Martha/Wiegand, Herbert Ernst. 1988. Wörterbuchbenutzungsforschung. Ein kritischer Bericht. I: Herbert Ernst Wiegand (ed.): *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie VI*, 2. Teilband. Hildesheim: Olms Verlag, 491-520.
- Vermeer, Hans J. 1989. Wörterbücher als Hilfsmittel für unterschiedliche Typen der Translation. I: Franz Josef Hausman/Oskar Reichmann/Herbert Ernst Wiegand/Ladislav Zgusta (eds.): *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires. An International Encyclopedia of Lexicography*, First Volume. Berlin, New York: de Gruyter, 171-174.
- Wiegand, Herbert Ernst. 1985. Fragen zur Grammatik in Wörterbuchbenutzungsprotokollen. Ein Beitrag zur empirischen Erforschung der Benutzer einsprachiger Wörterbücher. I: Henning Bergenholtz/Joachim Mugdan: *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch* 28.-30.6.1984. Tübingen: Niemeyer, 20-98.